

Anmeldelser

Jens Blom-Hansen, *Den fjerde statsmagt?*, Århus: Aarhus Universitetsforlag, 2002, 276 s., kr. 248,00.

Bogen om Kommunernes Landsforenings (KL) rolle og position i dansk politik er en bog, jeg har glædet mig til – hvad jeg tror, mange andre også har. Hvis man har en generel interesse for dansk politik, støder man uvilkårligt ind i KL og må undres over dens rolle og betydning. Tilsvarende, hvis man ud fra en forskningsmæssig tilgang beskæftiger sig med kommunalpolitik, kommunal forvaltning eller kommunalt demokrati, tvinges man gang på gang til at stille sig selv spørgsmål om KL's betydning og indvirkning på de processer, der foregår i kommunerne. Så det er i høj grad en vedkommende bog.

Bogens titel annoncerer et af de spørgsmål – og nok det mest interessante, som rejses i bogen – nemlig, om KL er den fjerde statsmagt. Af forordet fremgår det, at forfatteren ønsker at forfølge mange andre spørgsmål. Er alle kommuner lige tilfredse med KL? Hvordan fungerer samspillet mellem KL og kommunerne? Er der en fælleskommunal interesse i politik? Hvor effektiv er KL's varetagelse af kommunernes interesser? Hvilke strategier ligger til grund for interessevaretagelsen?

Bogen er opdelt i tre dele. Første del giver en introduktion til KL, dens historie og til opgaver, der løses af KL. Denne del beskriver også kort kommunale interesseorganisationer i Sverige, Storbritannien og USA. I anden del undersøges samspillet mellem KL og medlemskommunerne, og hvilken legitimitet KL oppebærer blandt kommunerne. Det gøres dels ud fra en input-orienteret synsvinkel, hvor det afgørende er procedurer for beslutningstagen i KL, dels ud fra en output-orienteret tilgang, hvor KL's interessevaretagelse vurderes gennem en måling af medlemmernes tilfredshed med KL. Kapitel 3 gennemgår den formelle opbygning af KL og de forskellige procedurer, som gælder for fordeling af poster i KL. I kapitel 4 gengives resultaterne af en spørgeskemaundersøgelse af kommunalpolitikeres tilfredshed med KL, og der vises klare forskelle i denne tilfredshed. Årsagerne til disse variationer søges også efterprøvet. Der kan etableres enkelte signifikante sammenhænge, men generelt giver de anvendte modeller en meget begrænset forklaring af den samlede variation.

I bogens tredje del nærmer vi os det spørgsmål, som bogens titel annoncerer, nemlig KL's position og betydning i det politiske system. Kapitel 5 giver de teoretiske og designmæssige overvejelser, der danner grundlag for analysen af KL's indflydelse, som præsenteres i de efterfølgende kapitler. Grundlaget for analysen er for det første en antagelse om, at KL's mulighed for interessevaretagelse afhænger af sagernes karakter. Denne vil påvirke muligheden for at fremstå som enhedsaktør i forhold til omgivelserne, og den vil også indvirke på muligheden for at etablere konsensus blandt kommunerne, som igen forventes at påvirke effektiviteten i interessevaretagelsen. For det andet antages det, at antallet af arenaer, som KL har adgang til, får betydning. Hvis der er flere arenaer, har KL mulighed for at true med

exit, ligesom interessevaretagelsen ved flere arenaer skal opfattes som forbundne spil, hvor alle arenaer inddrages i strategien for interessevaretagelsen. På baggrund af disse antagelser vælges seks områder ud til en nærmere analyse. De valgte områder sikrer variation med hensyn til sagernes karakter og antallet af arenaer.

I kapitel 6 analyseres børnepasning, undervisning og fastsættelse af bloktilskud, hvor der antages at være et enigt bagland. Analyserne viser, at KL ikke har haft store problemer med at formulere en kollektiv interesse på disse områder. Derimod varierer effektiviteten i interessevaretagelsen mellem de tre analyserede områder.

Mellemkommunal udligning, retskredsinddeling og fordeling af flygtninge analyseres i kapitel 7. Disse områder vedrører fordeling mellem kommunerne (rumlige aspekter), hvorfor der forventes et splittet bagland og dermed også betydelige vanskeligheder i forbindelse med interessevaretagelsen. Forventningerne bliver på baggrund af analyserne bekræftet. Det er næsten umuligt for KL at formulere en kollektiv interesse, hvorfor der ikke forekommer en egentlig interessevaretagelse. Det er med andre ord helt afgørende at tage karakteren af områderne med i betragtning, når KL's indflydelse vurderes. I den forbindelse gør forfatteren en meget relevant metodisk betragtning. Kvantitative optællinger af repræsentation, der ellers finder anvendelse flere steder, risikerer at give et forvrænget billede. I ovennævnte områder har KL været repræsenteret i alle råd og nævn, men alligevel har de ikke præsteret en effektiv interessevaretagelse.

Den samlede konklusion på spørgsmålet om KL som den fjerde statsmagt må læses som et "det kommer an på ...". Det afgørende er, hvorvidt områderne vedrører kommunernes position i den offentlige sektor og dermed giver grundlag for konsensus blandt kommunerne, eller om det drejer sig om områder, hvor der sker en (om)fordeling mellem kommunerne, som danner grundlag for mulige konflikter mellem kommunerne.

Den første del af bogen er den mindst interessante. Også i forhold til den problemstilling, som titlen på bogen annoncerer. Her er der fra forfatterens side nok tale om et bevidst valg af analysestrategi. Analyserne og konklusionerne i den første del af bogen kan opfattes som et grundlag for analyserne i den sidste del af bogen – og spørgsmålet om KL som den fjerde statsmagt. På trods heraf savner jeg, at der bliver gået mere direkte til den centrale og mest interessante problemstilling. Hvor interessant er det at vide noget om sammenhængen mellem kommunalpolitikernes sociale baggrund og tilfredsheden med KL's håndtering af forskellige sager? Det kunne have været interessant at vide noget mere om, hvordan KL bliver vurderet af andre parter, der indgår i den politiske proces, og som eventuelt også bejler til titlen som den fjerde statsmagt.

I afslutningen på bogen nævnes, at KL's arbejdsgiveropgaver og serviceopgaver overfor kommunerne kun er inddraget i det omfang, de har betydning for den politiske interessevaretagelse. Hermed udelades den betydning KL's rådgivning af kommunerne har for håndtering af serviceopgaver og tolkningen af statslige initiativer i den enkelte kommune og derigennem også konsekvenser for den enkelte borger. Det er svært at vurdere rådgivningens rolle, men et forsigtigt gæt er, at KL's indflydelse ikke er uden betydning. Konsekvensen er, at bogens analyser nok

giver et realistisk billede af den politiske interessevaretagelse, men risikerer at undervurdere KL's samlede indflydelse på den offentlige sektor.

Det er som nævnt en bog, jeg har glædet mig til – og jeg er ikke blevet skuffet. Vi får en grundig og solid analyse af KL og dens position i det danske politiske billede. Bogen giver en indsigt og forståelse af en central politisk aktør. En indsigt, som længe har været efterspurgt. Og indsigten bliver ikke mindre relevant i lyset af en mulig kommende ændring af den kommunale struktur.

Niels Ejersbo
Institut for Statskundskab
Syddansk Universitet

Lise Togeby, *Grønlændere i Danmark – En overset minoritet*, Århus: Aarhus Universitetsforlag, 2002, 188 s., kr. 198,00.

Bogen er én af en længere række af bøger og skrifter, der er publiceret som et resultat af Magtudredningens arbejde. Den afrapporterer en større interviewundersøgelse gennemført i foråret 2001. Tillige søges dens resultater perspektiveret i forhold til tidligere undersøgelser og skrifter af og om grønlandere i Danmark samt til undersøgelser af andre minoriteter i Danmark. Derudover gennemføres i de indledende kapitler en kortfattet – men nyttig – redegørelse for og diskussion af undersøgelsesrelevante begreber såsom "medborgerskab", "etnicitet" og "identitet", ligesom der gives en kortfattet redegørelse for den grønlandske indvandrings historie i Danmark.

Interviewundersøgelsen omfatter som nævnt 552 grønlandere over 18 år, født i Grønland, med bopæl i Danmark, og hvor mindst én eller begge forældre er grønlandere. Dette svarer, fremgår det, skønsmæssigt til ni pct. af den population, om hvilken analysen sigter mod "... at fremskaffe noget af den viden, vi hidtil har manglet" (p. 10).

Mange af de præsenterede resultater er ikke specielt overraskende, hvilket naturligvis ikke kan lastes undersøgelsen. Her skal blot nævnes nogle af disse resultater: 1) "Forældrenes nationalitet er uden sammenligning den faktor, der har størst betydning for grønlandernes tilværelse i Danmark. De grønlandere, der er vokset op i familier, hvor den ene af forældrene – som oftest faderen – har været dansk, har i en række henseender klaret sig bedre i Danmark end dem, hvor begge forældre er grønlandere" (p.140). 2) "Under alle omstændigheder viser det sig imidlertid, at de grønlandere, der i dag taler dårligt dansk, også klarer sig dårligt i Danmark" (p.142). 3) "Grønlandere, der er kommet til Danmark i en ung alder, er mere politisk aktive end andre, og de har en større svarvillighed i forbindelse med politiske spørgsmål. De befinder sig også bedre i Danmark, føler sig sjældnere diskrimineret, og de føler en stærkere tilknytning til Danmark og en svagere til Grønland" (p.143). Og 4) "Efter forældrenes nationalitet er det uddannelsen, der har den største betydning for grønlandernes medborgerskab i Danmark. ... De højtuddannede har også mere tillid til de offentlige myndigheder ... ligesom

uddannelsesniveaue har en selvstændig betydning, har beskæftigelsessituationen det også" (p. 44, 145).

Derimod virker det mere overraskende, når undersøgelsen tillige viser, at selv om den ældre generation "... ofte først er kommet til Danmark som voksne, at næsten alle er vokset op i rent grønlandske hjem, og at de gennemgående kun har fået en kort skoleuddannelse", at det så alligevel kan konkluderes, at "uanset om man kontrollerer for, hvor lang tid den enkelte har boet i Danmark, giver de ældre generationer udtryk for større tilknytning til Danmark og for større tilfredshed med deres liv i Danmark end de yngre. Parallelt hermed beklager de yngre sig oftere end de ældre over, at de bliver udsat for diskrimination" (p.146). Og det konkluderes herefter: "Der er ingen tvivl om, at der findes ægte generationsforskelle mellem unge og ældre grønlændere i Danmark, hvor de yngre er langt mere kritisk indstillede" (p. 146).

Lise Togeby påpeger selv to røde tråde i bogen, nemlig 1) spørgsmålet om grønlændernes medborgerskab og 2) grønlænderne som en etnisk og national minoritet i Danmark. Om den første konkluderes, at "hvis kvaliteten af grønlændernes medborgerskab skal måles på den fulde inddragelse i det danske samfund, må man konkludere, at denne målsætning ikke er opnået. Grønlænderne er uden for fællesskabet i et større omfang end den gennemsnitlige danske borger. Det gælder dog først og fremmest det, som her er blevet kaldt det store demokrati, mens inddragelsen i det lille demokrati er langt mere omfattende og ligeværdig" (p. 152). Om den anden røde tråd er det noget vanskeligere at konkludere. Der forsøges en sammenligning mellem grønlænderne og den nordskandinaviske samebefolkning, der dog – som det også påpeges – kun vanskeligt kan lade sig gøre, og det konkluderes, at "en meget stor del af grønlænderne opfatter sig enten som danske eller har en dobbeltidentitet som både dansk og grønlandsk" (p. 153) samt: "Men de fleste grønlændere i Danmark er stolte af at være grønlændere, de har venner blandt andre grønlændere, og mange deltager i de særlige aktiviteter for grønlændere. Som grønlændere i Danmark defineres identiteten ikke i sin modsætning til det danske, men som omfattende på samme tid det danske og det grønlandske" (p. 157).

Undersøgelsen er inden for egne præmisser interessant og nyttig, idet den fremkommer med brugbare oplysninger og informationer om den mere præcist afgrænsede befolkningsgruppe, nemlig grønlændere, som dels har valgt fortsat at være bosat i Danmark, dels har valgt – og haft mulighed for – at lade sig interviewe til undersøgelsen. Vi har derimod ikke fået "... fremskaffet noget af den viden, vi hidtil har manglet..." om de grønlændere, som godt nok opfylder undersøgelsens kriterier om at være født i Grønland, er over 18 år og som har mindst én forælder, der er grønlænder, men som af den ene eller anden grund og efter kortere eller måske længere tid i Danmark har valgt at rejse tilbage til Grønland. Vi får ej heller oplysninger om de grønlændere, som ud over at opfylde de opstillede kriterier føler sig så usikre i det danske sprog, at de ikke har ønsket – eller ikke har formået – at lade sig interviewe på dansk. Lise Togeby er klar over denne mangel og nævner den da også flere gange i bogen. Men man kan med rimelighed spørge om, hvorfor man ikke har foretaget interviewene på grønlandsk eller givet den enkelte af de adspurgte frihed til selv at vælge det sprog, de måtte føle sig mest tryk ved? Hvis

man for eksempel tænker sig, at man alene havde interviewet alle grønlandere bosat i Danmark på grønlandsk, var der sikkert også flere, som havde afstået fra at deltage i undersøgelsen, men formodentlig en ganske anden gruppe end de nu "bortfaldne". Undersøgelsens resultater havde i så fald ikke været mere "rigtige" end de nu fremkomne, men uden tvivl indholdsmæssigt anderledes. Så hvorfor har man ikke arbejdet med en sproglig valgmulighed?

Ovennævnte bemærkninger er mindre en kritik af den konkrete undersøgelse, end den er en påpegning af nogle af de begrænsninger, der er ved denne type undersøgelser. Dels risikerer den manglende nuancering af undersøgelsesmetoden at føre til konklusioner, som alene er dækkende for en del af den relevante befolkningsgruppe, dels rummer metoden ikke muligheder for at gå i dybden med en egentlig årsagsanalyse af de fremfundne mere beskrivende resultater, hvorved man alene efterlades med muligheden for mere spekulativt at søge frem til årsagsforklaringer, således som der da også forsøges i bogen.

Trods de sidst fremførte kritiske bemærkninger er der med den foreliggende bog klart tale om en både nyttig og nødvendig undersøgelse, hvis mere beskrivende konklusioner man må ønske fremover vil blive fulgt op og yderligere belyst i en række mere dyberegående årsagsanalyser på de enkelte områder.

Hans Gullestrup
Center for Internationale Studier
Aalborg Universitet

Lars Roar Langslet, *Den store ensomme. En biografi om Ludvig Holberg*, oversat af Ida Jessen, København: Gyldendal, 2002, 416 s., kr. 375.

Ludvig Holberg (1684-1754) bliver sædvanligvis husket for sine komedier, men hans forfatterskab favner meget bredere. I en vis forstand er Holberg den eneste dansker, vi med rette kan indskrive i den europæiske politiske idehistorie. Han forholder sig til de tanker og ideer, der florerede i hans samtid rundt omkring i Europa, og han skriver sine egne værker om væsentlige politiske, retlige, historiske og økonomiske emner og problemer. Den store rækkevidde, Holbergs liv og værk har haft, har den norske idehistoriker Lars Roar Langslet skrevet en meget spændende og læseværdig bog om. Bogen udkom på norsk i 2001 og kom sidste år i en dansk oversættelse. Det er en god anledning til at minde os selv om, at vi i 1700-tallets Danmark havde en politisk tænker af europæisk format.

Bogen falder i to dele. Den første del omhandler først og fremmest Holbergs liv og levned, ikke mindst hans ungdoms studierejser til Oxford, London, Dresden, Leipzig, Amsterdam og Paris, hvor Holberg stiftede bekendtskab med en gryende borgerlig offentlighed i form af blandt andet aviser og kaffehuse, mens den anden del er en tematisk gennemgang af Holbergs forfatterskab. Holberg levede i en tid, hvor de politiske paroler havde menneskets værdighed og lige og frie rettigheder som omdrejningspunkt. Og Holbergs politiske tænkning bærer i høj grad præg af 1600- og 1700-tallets strømninger, især inspirationen fra Grotius' og Pufendorfs

naturretstænkning og diskussionerne af Hobbes' *Leviathan* og Montesquieus *Om lovenes ånd*. Dertil kommer den litterære inspiration fra Montaigne, Cervantes og Molière. Langslet karakteriserer Holbergs skrivestil som klassicistisk i den forstand, at hans forehavende er at "imitere" sine forbilleder i sine egne skrifter. Det gør sig både gældende i komedierne og satirene og i de historiske og retlige værker.

Holbergs væsentligste politiske og retlige værk er *Natur- og Folke-Retten* fra 1716, der i høj grad er en "imitation" af Pufendorf, men med dansk-norsk lovgivning som eksempel materiale for en aktualisering af naturretten i dansk-norsk kontekst. Grundlæggende i naturretten er opfattelsen, (a) at retten er en del af moralen, og at retsregler følgelig skal bedømmes i lyset af overordnede grundnormer; (b) at mennesket af natur har en bevidsthed om grundnormerne, og (c) at disse naturrets- lige grundnormer rangerer højere end skiftende sædvaner og retsregler og er almen- gyldige. I Holbergs udlægning hænger det sammen med opfattelsen af mennesket som et fornuftsvæsen, der er i stand til at afveje og vurdere påstande og synspunk- ter med fornuftens brug. Men han idylliserer ikke det billede, han giver af menne- sket. For det er ofte til fals for ufornuft. Præcis her kommer læren fra komedierne og satiren ind i billedet. Det er i kraft af fremstillinger af naragtige mennesker og latterens distance, at man bliver sig sin fornuft vis. Det er en erkendelse, Holberg også trækker på i sin historieskrivning, som jeg vil vende tilbage til nedenfor.

Opfattelsen af menneskets natur og bevidsthed om naturretlige grundnormer kommer klart til udtryk i Holbergs tanker om menneskets lige værdighed. Han konkretiserer disse tanker i sin modstand mod slaveri lige såvel som han gør sig til fortaler for lighed mellem mænd og kvinder. Kvinder og mænd er af natur ligevær- dige, og derfor skal kvinder have de samme rettigheder som mænd til eksempelvis at uddanne sig og beklæde offentlige embeder. Kvindernes ulighed er et samfunds- skabt og ikke et naturgivet fænomen, så derfor står uligheden også til at ændre. Ikke desto mindre fastholder Holberg et maskulint perspektiv og trækker masku- line værdier ned over kvinderne i den forstand, at mændenes gøren og laden i Holbergs øjne er målestok for, om kvinderne tilkæmper eller har tilkæmpet sig lige rettigheder.

Naturretten kommer også på sin egen måde til at spille en rolle i Holbergs syn på styreform. Holberg var tilhænger af et oplyst enevælde, der med udgangs- punkt i de almengyldige naturrets lige grundnormer giver borgerne retsgarantier, der sikrer dem en vis sikkerhed og retfærdig behandling af statsmagten. Set med Holbergs øjne er enevælden i den forstand en fornuftsmæssigt funderet styreform. Han forsvarer enevælden som den eneste styreform, der i kraft af sin fornuft kan tjene landets og befolkningens bedste mod menneskelig ærgerrighed, ufornuft og had. Med det udgangspunkt forsvarer Holberg ligeledes den enevældige konge som statskirkens overhoved, således at fornuften på sin vis får prioritet over troen.

Holbergs overvejelser over historiografi står også centralt i hans politiske tænk- ning. I 1730 blev han ophøjet fra et professorat i metafysik til et professorat i historie ved Københavns Universitet længe inden historie var blevet udgrænset som et selvstændigt hovedfag. Holbergs historieskrivning er kendetegnet ved dels at forskyde fokus fra fyrste- og krigshistorie til social- og kulturhistorie og dels med udgangspunkt i social- og kulturhistoriske skildringer at udvikle og "civili-

sere" mennesker og samfund. Ikke nok med at historieskrivning for Holberg skulle have et dannende aspekt – den skal samtidig underholde. Det er vigtigt, at skildringer af historiske begivenheder og sammenhænge også bliver fortalt i et sprog, der fanger læserens eller tilhørerens opmærksomhed, så den lære, der bliver fortalt, sætter sine spor. Ellers kan historieskrivning ikke spille en dannende rolle.

Det er også en lære, Lars Roar Langslet har taget med sig i bagagen. Det er en meget velskrevet – og underholdende – biografi om Ludvig Holberg, han har skrevet. Den er perspektivrig og har som oftest en grundig og kritisk fortolkende fundering i Holbergs egne skrifter med en klar konservativ undertone. Langslet fortæller en historie om Holberg, der på den ene side havde samtidens udsyn og talte for fornyelse med udgangspunkt i det enkelte menneskes værdighed, uden at det kammer over i en entydig individualisme som i slutningen af 1700-tallet. På den anden side kunne Holberg besinde sig på samfundets grundlæggende sociale rolle og talte blot for gradvise forandringer: "reformer med omtanke". Et enkelt sted roder Langslet sig dog langt ud i nogle forholdsvis ligegyldige og uinteressante spekulationer over Holbergs seksualitet eller mangel på samme. Det være så, hvad det er. Bogen er en fornøjelse at læse – og det gør man i stor hast størrelsen til trods. Ergo: Kan anbefales.

Anders Berg-Sørensen
Institut for Statskundskab
Københavns Universitet

Anker Brink Lund, *Den redigerende magt – nyhedsinstitutionens politiske indflydelse*, Århus: Aarhus Universitetsforlag, 2002, 225 s., kr. 228,00.

Der foreligger endnu en publikation under Magtudredningen, og denne gang sættes fokus på et emne, som er stærkt relevant og underbelyst i dansk sammenhæng: mediernes politiske indflydelse. Anker Brink Lund afgrænser problemstillingen til at vedrøre "nyhedsinstitutionens" politiske magt, og det er således mediernes behandling af politisk nyhedsstof, der udgør bogens egentlige datagrundlag.

Bogen er righoldig og præsenterer et væld af empiriske analyser, som naturligvis ikke kan gennemgås i detaljen på dette sted. Men der er overordnet tale om, at Anker Brink Lund undersøger to forskellige former for nyhedsformidling, dels den såkaldte "fokusjournalistik", dels den såkaldte "rutinejournalistik". Fokusjournalistikken defineres som den dybdeborende analyse af et afgrænset emne. Rutinejournalistikken omfatter den almindelige og løbende formidling af dagsaktuelt nyhedsstof med relevans for den politiske proces. Fokusjournalistikken belyses på baggrund af tre sager: 1) *Berlingske Tidendes* analyse af A.P. Møllers engagement med værnemagten under besættelsen, 2) *Jyllands-Postens* behandling af den såkaldte Dandy-sag og 3) DR's dokumentarprogram om erhvervslederens skattepolitiske privilegier (udsendelsen havde titlen "De riges paradys"). Dernæst baseres undersøgelsen af rutinejournalistikken på en analyse af en specifik nyhedsuge (uge 46 i 1999). Her fokuseres på et bredt og repræsentativt udsnit af aviser

og elektroniske nyhedskanaler. Datagrundlaget er delt op således, at der skelnes mellem formidling af nyhedsstof, som vedrører landspolitiske emner ("Slotsholmen"), lokalpolitiske emner og endelig den Europæiske Union. Inden for disse nyhedsområder foretages tilmed en række særskilte analyser.

På baggrund af sine vidtspændende data når Brink Lund frem til flere interessante konklusioner. Nogle af dem fortjener fremhævelse. For det første står det klart, at dele af mediernes lever op til det demokratiske vagthunds-ideal. Dette viser gennemgangen af fokusjournalistikken. Når mediernes går grundigt i dybden med samfundspolitiske problemer (og urimeligheder), sætter de en dagsorden, som politikere er nødt til at forholde sig til. Og ofte er virkningen, at der umiddelbart igangsættes en justering eller ændring af gældende lovgivning. Medierne har således i visse situationer direkte magt over de valgte politikere. For det andet, og i delvis modsætning hertil, dokumenteres det, at "rutinejournalistikken" fungerer på andre præmisser. I den daglige nyhedsformidling er mediernes primært neutralt talerør for de politiske autoriteter, dvs. mediernes påtager sig loyalt rollen som bindeled mellem borgerne og deres politikere. Der findes dog også en tilbøjelighed inden for nyhedsinstitutionen, som virker i modsat retning. Medierne har en forkærlighed for konflikt og politisering, hvormed politikere overbebyrdes med uløste opgaver. For det tredje gør Brink Lund en tankevækkende iagttagelse: Medierne har tendens til systematisk at nedprioritere EU-stof, og de er samtidig tilbøjelige til at fremstille EU som et problem snarere end en løsning. EU opfattes således hverken som problemløser eller som en direkte del af dansk indenrigspolitik.

Brink Lunds undersøgelse munder ud i tre samlede konklusioner. For det første har mediernes en forholdsvis stor magt over de valgte politikere. For det andet har mediernes en ringe magt over befolkningen. Det er snarere i sidste ende borgerne, der har magt over mediernes. For det tredje udgør mediernes en uafhængig instans, som ikke direkte kontrolleres af bestemte samfundsgrupper. Samlet set synes Brink Lund at mene, at mediernes i det store og hele lever pænt op til idealet om at være nyhedsformidler og demokratisk linjevogter på befolkningens vegne.

I mange henseender er der således tale om, at denne undersøgelse tilsyneladende bekræfter de teser, som for mange år siden blev fremført af Robert A. Dahl i hans undersøgelse af magtforholdene i New Haven. Dahl hævdede her, at det moderne demokrati karakteriseres ved en grundlæggende spredning af magten. Alle grupper har magt, og derved må der nødvendigvis også være tale om, at alle kontrollerer alle. Af samme grund findes der ikke grupper, hvis magt lader sig karakterisere som dominans.

Brink Lund placerer sig i forlængelse af dette synspunkt, fordi han på lignende vis argumenterer for, at mediernes er underlagt andres kontrol/modmagt. Hvis dette er rigtigt, så er konklusionen naturligvis, at mediernes magt er reel, men begrænset. Hertil føjer sig imidlertid et vigtigt spørgsmål: Hvem er det egentlig, der kontrollerer mediernes? Det synes svært at få øje på aktører, der direkte er i stand til at påvirke journalisters arbejds- og fremgangsmåde. Det er muligt at fravælge en avis, men noget vanskeligere at fravælge en elektronisk nyhedskanal. Borgerne kan skrive læserbreve, men deres effekt er nok også begrænset, med mindre de indkommer i hobetal. Og det gør de sjældent. Hertil kommer, hvad borgerne (eller for

den sags skyld politikerne) stiller op, hvis de dominerende medier så at sige løber løbsk i samme retning? Brink Lund dokumenterer eksempelvis, at "konflikt-vinklingen" er den dominerende. Folk, der måtte være trætte af den synsvinkel, har ikke mange alternativer.

Man kan gå videre i Dahls fodspor og forfølge samme problemstilling på en lidt anden måde. For Dahl er det centralt at belyse, hvem der deltager i en given "beslutningsproces", da en sådan undersøgelse i sig selv siger noget om, hvor repræsentativ deltagerkaren er. Spørgsmålet er: Er det eliter og ressourcestærke grupper, der deltager, eller er det et repræsentativt udsnit af befolkningen? Brink Lund fremhæver, at medierne ikke styres af en elite – men betyder det også, at nyhedsinstitutionen baserer sig på udtalelser og oplysninger fra et bredt udsnit af befolkningen? Analyserne peger i en anden retning. Nyhedsarenaen består hovedsageligt af journalistiske eliter, der interviewer andre eliter. På dette punkt er fremstillingen af flygtninge- og indvandrerspørgsmålet instruktiv. I flere år var det sådan, at journalister, ledende politikere og akademiske eksperter var enige om, hvorledes dette emne skulle belyses. Det viste sig imidlertid på et senere tidspunkt, at denne enighed ikke fandtes uden for de redaktionelle lokaler.

Disse kritikpunkter skal imidlertid ikke overskygge det forhold, at Brink Lund har forfattet en interessant og vigtig undersøgelse, som på kompetent vis afliver en række sejlivede myter om mediernes politiske magt.

Jens Peter Frølund Thomsen
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Per Bredholt Christensen, *Anerkendelse af stater. En undersøgelse af anerkendelsesaktens betydning for den retlige statstilblivelse med særligt henblik på nyere statspraksis*, København: Jurist og Økonomforbundets Forlag, 2002, 223 s., kr. 280,00.

Når en politisk enhed opnår statslig suverænitet, gives der adgang til en privilegeret og eksklusiv klub. Et af de grundlæggende problemer inden for såvel folkeretten som politologien er derfor at identificere kriterierne for medlemskab. Per Bredholt Christensens bog, der er afleveret som ph.d.-afhandling i jura ved Aarhus Universitet, undersøger holdbarheden af forskellige anerkendelsesteorier set i lyset af nyere statspraksis. Hypotesen er, at udviklingen er løbet fra den såkaldte deklatoriske teori, som har været dominerende i den teoretiske debat siden Anden Verdenskrig.

Debatten, der især har formet sig som en strid mellem den deklatoriske og den konstitutive teori, præsenteres i bogens andet kapitel. Ifølge den deklatoriske teori bliver en statsenhed et folkeretssubjekt, når det opfylder de retlige statskriterier, mens selve anerkendelsen kun har til formål at bekræfte dette faktum. Den konstitutive teori antager derimod, at den statssøgende enhed ikke blot skal opfylde statskriterierne, men også anerkendes af eksisterende stater. Herved bliver det selve anerkendelsesakten, som konstituerer folkeretssubjektet.

Den deklaratoriske teori forudsætter, at der kan opstilles klare retlige statskriterier, hvis opfyldelse medfører folkeretssubjektets automatiske tilblivelse. Bogens tredje kapitel gennemgår derfor de traditionelle statskriterier – også kaldet effektivitetsdoktrinen – i form af en permanent befolkning, et defineret territorium, en effektiv regering samt folkeretlig handleevne. Forfatteren konkluderer, at disse kriterier ikke kan stå alene, idet også andre principper har spillet en rolle i forbindelse med den retlige statstilblivelse, især princippet om selvbestemmelse. Endvidere konstateres, at selv hvis effektivitetsdoktrinen stod alene, er de traditionelle statskriterier så uklare, at det reelt bliver selve anerkendelsesakten, som afgør, om statskriterierne er opfyldt. Herved kan man næppe tale om en automatisk statstilblivelse som forudsat i den deklaratoriske teori.

Efter denne teoretiske diskussion gennemføres – i kapitel 4 – en empirisk analyse af statspraksis i 1990'erne med særligt henblik på anerkendelsen af nye stater efter Sovjetunionen og Jugoslaviens opløsning. Det konkluderes, at effektivitetsdoktrinen ikke kan forklare praksis, idet stater som Bosnien-Herzegovina, Kroatien og Georgien blev anerkendt, selv om de ikke opfyldte de traditionelle statskriterier.

Selv om effektivitetsdoktrinen må stå for fald, indebærer det ikke automatisk en falsifikation af den deklaratoriske teori, idet praksis kan være udtryk for, at der er opstået nye statskriterier. Udgangspunktet for disse overvejelser, som findes i bogens femte kapitel, er de retningslinier for anerkendelse, som blev udsendt af EF-landene i 1991. Retningslinierne stillede krav om en demokratisk styreform samt respekt for menneske- og minoritetsrettigheder som en betingelse for anerkendelse. Forfatteren konkluderer imidlertid, at der ikke er belæg for at hævde, at disse kriterier har opnået karakter af sædvaneret, fordi de blev anvendt særdeles inkonsekvent. Retningslinierne synes derfor ikke at kunne erstatte effektivitetsdoktrinen.

Herved bliver den samlede konklusion, at den deklaratoriske teori må stå for fald. Det betyder dog ikke, at den konstitutive teori så udgør en fyldestgørende forklaring på den retlige statstilblivelse. Eksempelvis kan teorien ikke forklare de stater, som kun nyder begrænset anerkendelse, men hvis effektive eksistens næppe kan anfægtes. Forfatteren fremfører i stedet et teoriskeptisk synspunkt, som indebærer, at alle faktiske forhold og retlige principper må inddrages ved identifikationen af nye stater. Den usikkerhed, det medfører, betyder samtidig, at selve anerkendelsesakten må tilkendes en vis betydning i forhold til at bestemme de principper, som i den givne kontekst bliver udslagsgivende. Herved erkendes også, at politiske hensyn kan spille en ikke ubetydelig rolle.

Bogens analyse og konklusion virker overbevisende og stemmer i øvrigt overens med nyere international forskning på området. Imidlertid kan det undre, at forfatteren anlægger en forholdsvis snæver juridisk tilgang, når han netop tilslutter sig det synspunkt, at ret og politik hænger uløseligt sammen. Efter denne anmelders opfattelse ville en større inddragelse af politologiske indsigter have styrket forfatterens analyse.

Eksempelvis argumenterer forfatteren for, at effektivitetsdoktrinen burde spille en større rolle i relation til fremtidige statsdannelser. Dels for at skabe en mere klar retstilstand, dels for at imødegå de politiske problemer forbundet med svage stater. Det bemærkes dog, at der ikke synes at være tegn på en sådan opprioritering af

effektivitetsdoktrinen. Spørgsmålet er imidlertid, om ikke den megen fokus på statsbygning og især det overraskende *comeback* for internationale protektorater siden midten af 1990'erne (Bosnien, Kosovo og Øst Timor) kan tages som et udtryk for, at det internationale samfund i stigende grad hælder til den anskuelse, at empirisk suverænitet er en forudsætning for international orden. Et synspunkt som givetvis også forplanter sig til anerkendelsespraksis. Øst Timor synes faktisk at udgøre et første skridt i den retning, idet landet ikke blev selvstændigt umiddelbart efter den indonesiske tilbagetrækning i 1999. I stedet blev områdets suverænitet overdraget til FN, der skulle genskabe en effektiv administration og indføre en demokratisk styreform, som forberedelse til egentlig selvstændighed. Her synes effektivitetsdoktrinen at have fået nyt liv, endog til et punkt hvor lokalbefolkningens ret til selvbestemmelse blev tilsidesat for en periode. En sådan afvejning synes at indikere et opgør med det normative rationale bag afkoloniseringen, hvor retten til selvbestemmelse netop gik forud for hensynet til at sikre den empiriske suverænitet.

Trods den manglende inddragelse af mere generelle politiske forhold med relevans for spørgsmålet om anerkendelse, er den samlede vurdering, at bogen leverer en særdeles grundig retslig diskussion af, hvor anerkendelsesinstituttet står i dag. Derved giver den også tiltrængt fornyelse inden for den danske juridiske tradition, hvor de tidligere bidrag på området alle stammer fra før 1989. Bogen må derfor blive det nye standardværk på dansk.

Rasmus Abildgaard Kristensen
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Jørgen Bæk Simonsen, *Det Retfærdige Samfund. Om islam, muslimer og etik*, København: Samleren, 2001, 195 s., kr. 198,00.

Bogens første kapitel introducerer læseren til islams grundlæggende religiøse og sociale teser, idet Koranen bruges som kilde og dokumentation. Der gøres flittigt brug af korancitater, men desværre bruges der udelukkende citater hentet i A.S. Madsens oversættelse, hvilket er problematisk, da A.S. Madsens koranoversættelse ofte er dogmatisk bestemt. Der gøres forholdsvis kort rede for, at omvendelse til islam fordrer en etisk og moralsk bevidstgørelse, samt for den generelle etiske fordring, for samfundets økonomiske forpligtelser over for de underbemidlede, for synet på kønnene, samt for Koranens etiske opfordring til at fremme det gode og forhindre det onde.

Det er kritisabelt, at et så vigtigt etisk/religiøst krav, som at der ikke må være tvang i religionen (Koranen 2.256) ikke bliver nævnt og behandlet, ej heller bliver dets konsekvens, de islamiske samfunds vide tolerance mod jøder og kristne, klarlagt. Profettraditioner, dvs. beretninger om afgørelser, ord eller handlinger foretaget af profeten eller dennes nærmeste, bliver kort, men præcist omtalt i kapitel 2 (pp. 58-60) og forholdsvis udførligt behandlet i kapitel 3, men der gøres ikke for alvor rede for det meget omfattende sorterings- og kassationsarbejde, som profet-

traditionerne blev gjort til genstand for i 800-tallet. Da Koranen og profettraditionerne er de to skrevne kilder til islamisk teologi og ret, bliver der gjort rede for den historiske udvikling af retten i dette afsnit, og emnet føres helt op til nutiden.

I kapitel 2 forklares historisk og idehistorisk de forskellige debatter, der har været inden for islam vedrørende samfundets ledelse. Der gøres rede for Medina-staten under Muhammad, for kalifvalget og for henholdsvis det shia-muslimske og det sunni-muslimske forhold til samfundets ledelse. Der er dog enkelte misforståelser. Når vi kommer til den moderne tid, forklares moderne liberale reformatorers tanker, men modsætningen mellem disse tanker og den moderne fundamentalisme burde være bedre belyst.

I kapitel 4 er der en kort, men præcis gennemgang af den klassiske islamiske filosofis menneske- og samfundssyn. Oppositionen mellem filosofferne og teologerne belyses, og teologernes position føres frem til nutiden i beskrivelsen af Sayyid Qutbs samfundsideer; men det forklares ikke, at Qutb i sine analyser nok var mere i opposition til de moderne reformteologer end til de klassiske filosoffer, og det ville have været ønskeligt med en omtale af reformteologen Muhammad 'Abduhs ideer, da det ville have sat Qutbs tanker i deres rette idehistoriske perspektiv.

Kapitel 5 skitserer den religiøse og idemæssige udvikling i de islamiske samfund i det 20. århundrede. Beskrivelsen er præcis og giver på den korte plads, der er til rådighed, en nutidshistorisk indføring i den moderne islamiske verden. Der gøres rede for den politiske udvikling generelt og mere specifikt for udviklingen i de arabiske socialismer (FLN, Ba'ath-partierne og Nasserismen) i Golfstaterne og Iran samt for den moderne islamisme.

I kapitel 6 gøres der fint rede for den moderne islamiske medicinske etik og for islams syn på menneskerettighederne. Derefter kommer en redegørelse for forholdet mellem kønnene og samfundet inden for de moderne islamiske samfund. Der lægges megen vægt på at beskrive, hvordan den moderne islamistisk feminisme fungerer ved at kvinderne selv er begyndt at læse grundteksterne.

Endelig forklarer kapitel 7 om muslimer i Danmark. Simonsen gør rede for, at der ved importen af først og fremmest tyrkisk, jugoslavisk og pakistansk arbejdskraft i slutningen af 1960'erne, foranlediget af den daværende økonomiske konjunktur, ikke fandtes nogen form for integrationsproblematik, da alle parter var enige om, at opholdet var midlertidigt. Det var først med familiesammenføringerne og den dertil hørende import af traditioner og tankesæt fra hjemlandene, at integrationsmæssige problemer opstod, idet islams rolle, både som kultur og religion, endte med at blive defensiv med de deraf følgende blokeringer. Da anden-generationsmuslimerne begyndte at blive unge og voksne, begyndte de en egen omdefinering af islam parallelt med den omdefinering, der er sket som følge af den stående debat i de muslimske lande.

Bogen giver indtryk af et ønske om loyalt at forklare en fremmed og miskendt kultur og dens møde med det moderne vesten. De nævnte forbehold bør ikke fratage bogen den store merit, at det er et af de senere års første seriøse forsøg på at forklare på dansk så væsentlige dele af den islamiske kultur som dens filosofi, teologi og samfundssyn. Jørgen Bæk Simonsens bog gør også fint op med det populistiske billede af islam som en fastfrosset religion og kultur uden udvikling.

Netop gennem den historiske og idehistoriske tilgang, gennem hvilke islams mange modsætninger belyses, manes dette billede i jorden. Bogens brug af mange citater fra forskellige muslimske kilder giver den en god dokumentationsværdi. Bogen er forsynet med litteraturhenvisninger i noteform, bibliografi og personregister.

Philippe Provençal
cand.mag. i semitisk filologi, ph.d.

John Degnbol-Martinussen, *Globalisering og udvikling. Teorier og perspektiver for u-landene*, København: Mellempøkeligt Samvirke, 2002, 200 s., kr. 178,00.

Denne bog blev den sidste i den lange række af dansksprogede undervisningsbøger, som John Degnbol-Martinussen opnåede at skrive inden sin urimeligt tidlige død. Som det har været karakteristisk for hele hans forfatterskab, er der tale om en kompetent, velskrevet og gennemtænkt fremstilling af en række aktuelle problemstillinger knyttet til samfundsudviklingen i den tredje verden. Forfatteren angiver selv, at der er tale om en afløser for den tidligere bog med titlen *Teorier om samfund og udvikling i den 3. verden*, som udkom på samme forlag i 1994. Hvor den tidligere bog især lagde vægten på at introducere et antal teorier om forskellige aspekter af samfundsudviklingen i den tredje verden, er vægten i den nye bog forskudt i retning af en større betoning af de økonomiske forandringer, som har præget udviklingen i 1990'erne. Det er naturligvis, som titlen også angiver, den økonomiske globalisering, der står centralt blandt disse forandringer.

Bogen indledes med en oversigt over teorier omhandlende dels imperialismens betydning for u-landene, dels de klassiske teorier om økonomisk og social udvikling. Det er her naturligvis de traditionelle teorier om modernisering og afhængighed, som står centralt. Herefter aktualiseres fremstillingen med en gennemgang af temaer af relevans for den aktuelle globalisering, nemlig en diskussion af globalisering og marginalisering, af transnationale selskabers rolle i u-landene og af de internationale institutioners rolle. De internationale økonomiske processer har tydeligvis sat staterne under pres, og derfor vies der et særligt afsnit til denne diskussion om staterne, som også udvides til ganske kort at behandle problemerne forbundet med demokratiske reformer. I forlængelse heraf diskuteres de økonomiske resultater af både den økonomiske globalisering forstået som øget åbenhed over for verdensøkonomien og af de forskellige former for økonomiske strategier, der har været taget i anvendelse af u-landenes stater.

Det er især de fjernøstlige "mirakeløkonomier", som står centralt i denne diskussion, som derfor også inddrager den debat og de erfaringer, som den nylige Asiens-krise har givet anledning til. Bogen afsluttes med nogle ret kortfattede overvejelser over miljø- og befolkningsproblematikken samt en diskussion af den kritik af og modstand mod globaliseringen, som har vundet frem i de senere år. Skønt der anføres en række argumenter imod en alt for ensidig kritisk holdning til globaliseringen, lades læseren dog ikke i tvivl om forfatterens egen kritiske holdning til en ustyret globalisering og hans forkærlighed for en folkelig forankret og interna-

tionalt orienteret bevægelse som den afgørende faktor bag en positiv udviklingsproces.

Blandt de nye temaer, som er behandlet i bogen, vil jeg især hæfte mig ved to diskussioner. Den ene er diskussionen af spørgsmålet om den økonomiske marginalisering af u-landene, ikke mindst hvad angår internationale investeringer. Den anden er behandlingen af de internationale institutioners rolle. Hvad angår den økonomiske marginalisering fremhæves det, at u-landene er meget forskelligt stillede, hvad angår modtagelse af internationale investeringer. Det er kun en lille håndfuld af u-lande, som i de senere år har modtaget investeringer i større stil – resten har ikke fået synderlig andel i denne form for globalisering. Samtidig fremhæves det, at investeringer foretaget af transnationale selskaber ikke automatisk er et gode for modtagerlandene. Nok kan de udenlandske investeringer medføre en forøget økonomisk vækst, overførsler af teknologi, eksportindtægter med videre, men det vil som oftest kræve politiske foranstaltninger af forskellig art for at sikre, at disse fordele overstiger de mulige ulemper i form af udbytning og urimelig økonomisk afhængighed. På tilsvarende vis anføres det, at en varetagelse af udviklingsbehovene hos de fattigste og af verdensøkonomien mest ignorerede lande kræver særlige internationale politiske foranstaltninger.

I denne forbindelse skulle man synes, at de internationale organisationer har en særlig forpligtelse, men som det fremgår af diskussionen af især WTO's og IMF's rolle, har begge disse organisationer snarere været med til at øget presset på de marginaliserede lande gennem deres bestandige krav om økonomiske liberaliseringer. Forfatteren er ikke uventet kritisk over for økonomiske liberaliseringer, men der er tale om en kritisk kritik i den forstand, at liberaliseringspolitikker ikke blot afvises. Tværtimod er synspunktet, at liberaliseringer under visse omstændigheder kan være godt for den økonomiske udvikling, men under andre omstændigheder kan de virke modsat. Nogen opskrift på, hvorledes en liberaliseringspolitik kan bringes til at virke positivt, bringes dog ikke, men det fremgår, at det vil kræve en betydelig grad af økonomisk og politisk-administrativ formåen hos et u-land. Dermed lægger synspunktet vel op til en ganske pessimistisk vurdering af globaliseringens konsekvenser.

Mens der som helhed er tale om en både omfattende og afbalanceret fremstilling af en række komplekse emneområder, er der dog også ting i bogen, der kan diskuteres. Det kan således undre noget, at Verdensbankens aktiviteter stort set undgår omtale og kritik. Verdensbanken bruges (berettiget) som en vigtig kilde til nyere debatter om globalisering, men ud over at være en politisk styret forskningsorganisation er banken jo også en meget væsentlig udviklingspolitisk aktør på linie med IMF og WTO, og dette burde tilsige en diskussion af dens rolle.

Bogens styrke ligger i dens evne til at komme rundt om mange komplekse emner uden at tabe evnen til at se nuancerne. Det er således en stor styrke, at det bestandigt understreges, at u-landene på en række punkter er meget forskelligt stillet. Det er også en styrke, at der så klart peges på en række af de dilemmaer uden lette løsninger, som globaliseringen giver anledning til. Jeg har allerede nævnt investeringsproblematikken for u-landene, men også i-landenes dilemma omkring den aktuelle og især potentielle tilstrømning af billig arbejdskraft omtales i bogen.

Det er således ikke en bog, der peger på lette løsninger, men snarere opmuntrer til videre studier og selvstændig tankevirksomhed.

Bogen vil alene af den grund være en god introduktion og appetitvækker i forskellige undervisningssammenhænge, men den vil også være en god tankevækker for de aktivister i de forskellige NGO-sammenhænge, som debatterer og ofte er kritiske over for globaliseringen.

Jørgen Dige Pedersen
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Andrea Ott and Kirstyn Inglis (eds.), *Handbook on European Enlargement. A Commentary of the Enlargement Process*, The Hague: T.M.C. Asser Press, 2002, 1116 s., 225,00 euro.

1116 sider, 52 forfattere, ca. 30 politikområder samt 13 ansøgerlande - *Handbook on European Enlargement* er et ganske omfattende værk. De mange sider og behandlede områder holdes sammen af en overordnet intention om at præsentere et sammenhængende juridisk perspektiv på Østudvidelsesprocessen. Som sådan er håndbogen udpræget et juridisk værk med fokus på forholdet mellem den eksisterende EU-lovgivning og de nationale forfatninger. Når dette er sagt, må det dog straks fremhæves, at håndbogen som helhed udgør et implicit og meget overbevisende argument for, at alle, der beskæftiger sig med udvidelsen, også bør kende til dens juridiske dimension. Bogen giver mulighed for at danne sig et overblik over de Europæiske Fællesskabers/den Europæiske Unions juridiske fundament, at få indsigt i EU-rettens kernebegreber og i, hvordan de enkelte ansøgerlandes forfatninger og optagelsesprocesser påvirker hinanden gensidigt, og man kan dykke ned i de enkelte politikområder, der er omfattet af aftalerne mellem ansøgerlandene og Unionen.

Bogen er opdelt i tre dele, hvoraf den tredje er langt den længste og vigtigste. Første del er en gennemgang af den juridiske, politiske og historiske baggrund for udvidelsen. For den, der allerede er bekendt med feltet, vil denne del ikke rumme nogle overraskelser. Afsnittet skaber imidlertid en solid ramme for de efterfølgende forklaringer og analyser, og den gør læseren bekendt med bogens tone: den saglige og fortrinsvis deskriptive gennemgang af traktater, lovttekster, aftaler og deres juridiske og praktiske implikationer.

Anden del præsenterer internationale aftalers status inden for forskellige juridiske systemer og undersøger konkret, hvordan hvert enkelt ansøgerlands nationale lovgivning og forfatning forholder sig til international lovgivning. Denne del giver dermed også indsigt i de rammer, som de nationale forfatninger udstikker for udvidelsen, og undersøger, hvordan det europæiske *acquis communautaire* så kan integreres i ansøgerlandenes nationale lovgivning.

Tredje del behandler et efter et de politikområder, som er omfattet af optagelses-aftalerne. Hvert politikområde introduceres med en beskrivelse af den europæiske

lovgivning og eventuelle, allerede eksisterende associeringsaftaler på området. Dernæst undersøges politikområdets behandling i optagelsesaftalerne samt den konkrete implementering af den europæiske lovgivning i ansøgerlandene. I et par tilfælde eksemplificeres implementeringen gennem en landerapport, men dette er undtagelsen snarere end reglen, hvorfor landerapporterne fremstår som et brud på den ellers stramt gennemførte redaktionelle linje og ikke som den fortsættelse af linjen, de sandsynligvis er ment som.

I betragtning af de mange emner, bogen dækker, og de mange forfattere, der har bidraget til den, er der tale om et ganske helstøbt værk. Det er dog ikke en bog, man læser fra ende til anden, men takket være det omfattende indeks og den overskuelige indholdsfortegnelse udgør den et glimrende opslagsværk. Man vil hurtigt kunne finde svar på for eksempel spørgsmål om Unionens politik og lovgivning på det socialpolitiske område eller om indholdet af specifikke associerings- og optagelsesaftaler og deres tilblivelse. For eksempel kan man få et overblik over de tiltag, den polske regering har iværksat for over en årrække at tilpasse sig EU-politikker og EF-lovgivningen.

For et centralt område som landbrugspolitikken finder man en diskussion af problematikken bag udbredelsen af landbrugsordningerne til ansøgerlandene, hvor de juridiske aspekter sættes ind i en politisk og økonomisk kontekst. Denne helhedsbetragtning er en stor styrke, men er desværre ikke noget gennemgående træk ved bogen. Man kunne således godt som "ikke jurist" have ønsket sig en mere konsekvent inddragelse af de politiske aspekter af og baggrunde for EU-lovgivningen, som jo på særlig evident vis er et produkt af politiske beslutninger og dynamikker. Selv om det er vanskeligt at bebrejde et i forvejen så omfangsrigt og omfattende juridisk værk dette – og selv om en retspositivistisk tilgang ikke er noget særsyn inden for studiet af EU-retten – må man fastholde, at det især i EU-sammenhæng ikke er muligt at behandle juraen som en autonom sfære. Man kan i denne forbindelse kun advokere for flere "hybridværker" inden for dette forskningsfelt.

Når dette så er sagt, vil denne bog være af stor interesse for et bredt felt af forskere og praktikere, som beskæftiger sig med udvidelsesprocessen specifikt og med europæisk integration generelt. Det er et referenceværk, hvis nytteværdi ikke vil være udtømt med udvidelsens gennemførelse.

Sine Nørgaard Just
Afdeling for Kommunikation
Handelshøjskolen i København

Lise Hedegaard Rasmussen
Afdeling for Historie
Aarhus Universitet

Stephane Courtois m.fl., *Kommunismens Sorte Bog. Forbrydelser, terror, undertrykkelse*, København: Høst & Søn, 2002, 864 s., kr. 499,00.

Man tager fra alle lande og kontinenter og vidt forskellige perioder og kulturer alle de regimer og politiske bevægelser, som har kaldt sig selv – eller er blevet kaldt – "kommunistiske", og lægger dem sammen i én blok. Derefter indsnævrer man sit fokus til *alene* "forbrydelser, terror og undertrykkelse". Endelig adderer man samt-

lige ofre i disse lande og perioder, ofre ikke blot for borgerkrige, politisk forfølgelse og terror, men også hungersnød og lignende, og til sidst forhøjer man den fremkomnesum til nærmeste 100 million. Det er recepten for Courtois med fleres *Kommunismens sorte bog*.

Courtois og medarbejderes fremgangsmåde samt deres "opgørelse" svarer til, at man alternativt – og med en tilsvarende *large* klassifikation og et tilsvarende snævert fokus – tog samtlige ofre i 1. og 2. verdenskrig, ofrene for fascismen og nazismen samt ofrene for børnedødelighed, underernæring, fattigdom, hungersnød m.m. i samtlige "kapitalistiske" lande, kloden over gennem hele det 20. århundrede og lagde dem sammen, idet man erklærede, at det var *hele* sandheden om "kapitalismen". Dagens politiske og ideologiske konjunktur trækker imidlertid i retning af regnestykket med "kommunismen". Det er en meget tidstypisk bog.

Bogen består af en indledende og en afsluttende del skrevet af Stephane Courtois, forskningsmedarbejder ved det franske CNRS, og, måske nok så vigtigt i sammenhængen her, tidligere, men nu omvendt, maoist. Bogen rummer videre en række landebidrag skrevet af forskellige medarbejdere. Bidragene er af højst forskellig længde, fra Nicolas Werths 250 sider lange bidrag om udviklingen i Sovjetunionen til små 7-8 siders essays. Samtlige bidrag er søgt indrammet i Courtois' opgør – og selvopgør – med "kommunismen".

Bogen præsenteres som en "afsløring" af "kommunismens" terror og grusomheder, og tilbagevendende hævdes det, at man i Vesten ikke har haft tilstrækkelig kendskab hertil. Det er simpelthen ikke rigtigt. "Kommunismens terror og grusomheder" var hovedtemaet i det fjendebillede, der gennem hele koldkrigsperioden blev tegnet i massemediernes af den modstående stormagt, ligesom det frem til omkring 1970 var hovedemnet i den vestlige historievidenskab og politologi.

Bogen fokuserer som sagt alene på "kommunismens" vold og undertrykkelse. Man skal ikke forvente sig nogen redegørelse for dens politiske historie, herunder spillet mellem de forskellige "kommunistiske" bevægelser og modstående aktører, samt analyser af forholdet mellem aktørernes valg og handlinger og historisk-strukturelle omstændigheder. Ej heller er der nogen analyse af økonomiske omstændigheder, udviklingsproblemer og socialhistorie. Også den internationale kontekst er fraværende. Bogen er helt overvejende deskriptiv. I det omfang der overhovedet er elementer af "forklaring", består denne i et ensidigt tilbagegreb til ideologi og motiver. Der er dog ikke her tale om en egentlig sammenhængende ideologi-analyse, men om punktvis nedslag i ideologiske og psykologiske elementer, der postuleres at udgøre "kommunismens" essens.

"Kommunismen" er i Courtois' optik primært et system af onde værdier, holdninger og tanker. Et fritsvævende fluidum af ondskab, der snart kan slå ned i ét land, snart i et andet og overalt producere den samme terroristiske praksis. Denne formel følges derefter bogen igennem i de forskellige bidrag.

Men udgør det en *forklaring*? Tag for eksempel stalinismens udvikling i Sovjetunionen. Man kan her forsøge i sin forklaringskonstruktion at inddrage en række faktorer og forløb til forklaring af Stalinregimets udvikling og karakter: de historisk-strukturelle forudsætninger, indplaceringen i den internationale kontekst, opløsningen i samfundet efter krig, revolution og borgerkrig, tilbagefaldet til "det asia-

tiske diktatur" som regimeform, udfaldet af 20'ernes magtkamp, den forcerede industrialisering under diktatorisk ledelse, Stalins paranoide karakter osv. Vinder vi noget som helst i indsigt og forklaringskraft ved *derudover* at indføre den universelle konstruktion "kommunismen" med dens indhold af postulerede generelle ideologielementer og motiver? Selvfølgelig ikke. Og i *Sortbogen* er der ikke engang tale om et *derudover*, men om den *eneste* "forklaring", der overhovedet gives.

Det er Courtois meget magtpåliggende at sidestille "kommunismen" og nazismen, og der er netop tale om en *Gleichsetzung* ikke bare en *Vergleich*. Courtois er her tydeligt præget af den tyske diskussion (se pp. 31 ff.), hvor en række højrefløjs-historikere og debattører med historikeren Ernst Nolte i spidsen har hævdet, at nazismen blot i en slags selvforsvar efterlignede "kommunismen", og at mens Hitler "kun" udryddede seks millioner jøder, så myrdede Stalin 20-40 millioner personer. Enhver kan så se, at kommunismen var "meget værre" end nazismen! Man glemmer her bekvemt, at Hitler vel stadig må tilskrives hovedskylden for 2. verdenskrig med dens 50 millioner døde.

Courtois tilslutter sig eksplicit "totalitarismeteorien" (p. 30, 45) og overtager dermed også dennes grundskavanker: dens manglende evne til at indfange og forklare systemernes forskelligheder og dens manglende evne til at forklare udvikling og forandring i systemerne. Den ureflekterede overtagelse af totalitarismeteorien får ham også til at overvurdere effektiviteten i den tilstræbte centrale kontrol ovenfra. Stalins brutale, men primitive, regime minder mere om Assurbanipals, Djengis Kahns eller Timur Lenks "regimeformer" end om totalitarismeteorien moderne strømledede form. Men Courtois har brug for postulatet om Stalins regime som en *moderne* form, der udspringer af nogle moderne ideer ("kommunismen"). Af samme grund ser han (og Nicolas Werth) heller ikke grundparadokset i den russiske udvikling, nemlig modsætningen mellem den gigantiske bestræbelse på *forceret udvikling* og den "*archaiske*" regimeform, foreningen af modernisering og primitiv brutalitet.

Bogens to længste bidrag er Nicolas Werths afsnit om Sovjetunionen og Jean-Louis Margolins afsnit om Kina. De adskiller sig også klart fra de øvrige i kvalitet. Det gælder ikke mindst Nicolas Werths bidrag. Werth kan i sin fremstilling – som den eneste i bogen – støtte sig til en hidtil ikke mulig arkivadgang. Derudover lægger han, inspireret af den revisionistiske historieskrivning, ud med en langt bredere funderet skildring af den russiske revolution, en skildring der tager højde for de forskellige befolkningsgruppers selvbevægelse i bunden af samfundet. Den russiske revolution var andet og mere end "et kup" gennemført af Lenin og bolsjevikkerne (pp. 55ff.).

Hurtigt lader Werth sig imidlertid indfange af det i bogen anlagte snævre sigte og Courtois' teoretiske tvangskorset. I skildringen af borgerkrigen fokuserer han således udelukkende på den røde terror ("den eneste vi beskæftiger os med her", p. 101), totalt ignorerende den hvide terror. Han "glemmer" bevidst, at der faktisk foregik en *borgerkrig*, og at den "hvide terror" var mindst lige så omfattende og grusom som den "røde terror". Alene jødepogromerne i de "hvide områder" kostede lige så mange menneskeliv som ofrene for Tjekaens virksomhed gennem hele borgerkrigens periode.

Det gælder i øvrigt generelt i bogen: Hvor der er en borgerkrig, skildres den ene og alene som en udfoldelse af "rød terror", og samtlige ofre føres på kontoen over "kommunismens ofre". Vietnam-krigens en million dræbte vietnamesere figurerer således på listen over "kommunismens ofre", selv om det hovedsagelig var amerikanerne, der slog dem ihjel!

Det værdifulde i Werths fremstilling er beskrivelsen af udviklingen i og omfanget af det stalinistiske terrorsystem. Den russiske stalinismes ofre er ubestridelige og beløber sig til millioner. Det præcise antal er omdiskuteret blandt forskere. Til ofrene for udrensningerne må lægges ofrene for tvangskollektiviseringerne, deportationerne m.m. Den beregnede samlede "overskuds-dødelighed" for hele perioden 1927-38 er af forskere som Wheatcroft og Davies, som bl.a. her støtter sig til ikke hidtil kendt materiale fra KGB-arkiver, beregnet til ca. 10 millioner. Det er betragteligt under Robert Conquests tidligere opgørelser på helt op til 20 millioner, men dog et forfærdende højt tal. Det er bemærkelsesværdigt, at Nicolas Werth eksplicit kritiserer Robert Conquests opgørelse (pp. 212ff.) og dermed tilnærmer sig de revisionistiske historikers resultater. Derved går han imod bogens generelle tendens til inflaterede opskrivninger.

Det ensidige fokus på terror og voldsudøvelse gør det imidlertid umuligt for Werth at forklare systemets udvikling og funktionsmåde. Stalins regime hvilede ikke *alene* på terror og undertrykkelse. Der var også elementer af *tilslutning*. Der var økonomisk udvikling, udvikling i uddannelses- og sygesystemet og øget opgående social mobilitet for millioner. Og der var sejren i 2. verdenskrig. Da Stalin døde i 1953, sørgede millioner af sovjetborgere, noget som man umuligt kan forklare, hvis man tror, at hans diktatur *kun* hvilede på terrorsystemet.

Bogens andet vigtige bidrag er Jean-Louis Margolins beretning om den kinesiske "kommunismes" udvikling og herredømme. Han giver blandt andet her en forfærdende skildring af lejrsystemet og terroren. Margolin har imidlertid langt større problemer end Werth, idet han på grund af manglende arkivadgang i sin opgørelse af ofre må forlade sig på skøn ud fra demografiske data med den vilkårlighed og usikkerhed, der er forbundet hermed, for slet ikke at tale om "skylds"-spørgsmålet. Størstedelen af de hævdede 65 millioner døde i Kina, som igen udgør mere end to tredjedele af bogens samlede opgørelse over "kommunismens" ofre, er ofrene for hungersnøden i årene 1959-61.

Den demografiske metode, som Margolin benytter er imidlertid et tveægget sværd. Ifølge Jean Dreze og Amartya Sen har "overskuddsdødeligheden" i Indien i forhold til Kina, som følge af Indiens dårligere sundhedsforhold og generelt lavere levestandard, i hele perioden siden 2. verdenskrig været ca. fire millioner *om året*. For hvert ottende år har denne overskuddsdødelighed kostet flere menneskeliv i Indien end antallet af ofre i Kina under "det store spring fremad" fra 1958 til 1961. Det er tankevækkende tal. De undskylder ikke Maos forbrydelser, men de understreger, at problemerne i verden er langt større og mere komplicerede end som så.

I resten af bogen bevæger man sig ubesværet gennem vidt forskellige systemer og bevægelser, der postuleres at være essentielt ens: fra østeuropæiske lande til Vietnam, Laos, Cambodja, Afghanistan, Nicaragua, Cuba, den "lysende sti" i Peru, "portugisisk talende voldeligheder" i Afrika samt Etiopien. Alle behandles efter

samme skematiske formel og gennemgående på grundlag af et meget spinkelt materiale.

Sortbogens hovedskavank er den helt ureflekterede applicering af samme term og begreb – ”kommunismen” - på vidt forskellige lande og bevægelser, som kun har etiketten fælles. Helt galt bliver det imidlertid, når man bruger denne ideologiske konstruktion som *forklaringen* på helt forskellige regimer og udviklingsforløb, idet man samtidig abstraherer fra såvel konkrete historiske omstændigheder og processer, som internationale relationer samt i øvrigt indsnævrer objektet til *alene* voldsudøvelse. Det samme gælder fremstillingen af og forklaringen på de ”kommunistiske” bevægelser i Vesteuropa. Hvis man her barberer ”kommunismens” ideologiske budskab ned til Courtois’ ”essentielle” punkter samt i øvrigt helt abstraherer fra den samtidige kontekst: verdenskrigene, dyrtid, arbejdsløshed, økonomisk verdenskrise, fascismen, den kolde krig osv., så bliver mobiliseringskraften helt uforståelig, og den eneste ”forklaring”, der står tilbage, er da også den, man faktisk giver, nemlig at ”kommunismens” tilhængere var ”onde” og ”dumme”. Når det danske DKP for eksempel ved folketingsvalget i 1945 med et sæt sprang frem fra to pct. til 12 pct. af stemmerne, skyldes dette åbenbart blot en seksdobling af ”ondskaben” i landet.

Men *Sortbogens* mål er tydeligvis ikke at søge frem mod en historisk eller samfundsvidenskabelig *forklaring*. Sigtet er total *fordømmelse* samt aktivering af i forvejen udbredte antipatier. Derfor den ekstremt snævre indkredsning af emnet, det ultrasnævre fokus og ”forklaringen” ud fra en universel ondskab i verden. Dette er ikke samfundsvidenskab eller historieskrivning, men dæmonologi.

Curt Sørensen
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Modtagne bøger

- Bauman, Zygmunt & Tim May, *At tænke sociologisk*, København: Hans Reitzels Forlag, 2003.
- Brøndum, Trine Auvig m.fl., *Forsvar for fællesskabet*, København: Fremad, 2002.
- Christensen, Ann-Dorte, *Fortællinger om identitet og magt*, Århus: Magtudredningen, 2003.
- Christensen, Connie Carøe & Garbi Schmidt, *Mange veje til intergration*, København: Socialforskningsinstituttet, 2003.
- Dunér, Bertil, *The Global Human Rights Regime*, Lund: Studentlitteratur, 2002.
- Egelund, Niels, *Udfordringer for skolen*, Vejle: Kroghs Forlag, 2003.
- Friberg, Torben (red.), *Socialpolitik – indsats og virkninger*, København: Socialforskningsinstituttet, 2003.
- Hansen, Birthe, *Terrorisme på tværs*, København: Frydenlund, 2003.
- Hastrup, Kirsten (red.), *Ind i en anden verden*, København: Hans Reitzels Forlag, 2003.
- Heidar, Knut & Jo Saglie, *Hva skjer med partierne*, Oslo: Gyldendal Akademisk, 2002.
- Helin, David, *30 år i folkestyrets tjeneste*, Mørke: Grevas Forlag, 2002.
- Hohnen, Pernille, *Aftalebaserede skånejob*, København: Socialforskningsinstituttet, 2003.
- Journal of Peace Research*, Vol. 40, No. 1, 2003.
- Kock, Christian (red), *Forstå Verden – politisk journalistik for fremtiden*, Frederiksberg: Samfundslitteratur, 2002.
- Marcussen, Martin & Kasper Ronit: *Internationalisering af den offentlige forvaltning i Danmark*, Århus: Århus Universitetsforlag, 2003.
- Schmidt, Garbi, *Tidsanvendelse blandt parkistanere, tyrkere og somaliere*, København: Socialforskningsinstituttet, 2003.
- Schøtt, Thomas, *Den økonomiske elites netværk*, Århus: Magtudredningen, 2003.
- Sørensen, Gert, *Kairos. Træk af humanisme og posthumanisme i italiensk kultur*, København: Museum Tusulanums Forlag, 2002.

Abstracts

Lotte Bøgh Andersen and Marianne Blegvad

Norms or Self-Interest? Professional and Economic Incentives in Danish Child Dental Care

Dental care for children in Denmark enables us to investigate whether the behavior in the public sector is determined by social norms or by economic self-interest. Private and public dentists have the same professional norms, while private dentists have an economic incentive to treat instead of prevent caries. The article expects less prevention in private dental care unless firm professional norms apply. Examination of the use of ten preventive measures confirms this. The findings are based on a survey of 186 dental workers, seven qualitative interviews and national register data covering the dental health of 12 and 15-year-olds between 1996 and 2001 (n=606.015). The data are supplemented by dental specialist literature and experts on dentistry.

Lars Grønvall Foldspang

Monopolization and Monopolized Salaries? The Effect of Legal Authorization

Legal authorization has no impact on salaries of an occupation. This contradicts the claim of the neo-Weberian sociology of the professions. The causal relation between legal authorization and occupational power has long been treated as a “proven fact” in this approach. The test, which is carried out on the population of occupations in the Danish public sector, confirms the neo-Weberian thesis about the importance of theoretical education for occupational power. Alongside the substantial findings, strategies for accepting the null hypothesis of “no-difference” as well as the use of population data in regression analyses are discussed.

Jakob Nørgaard Andresen

Nurse Shortage in Denmark? – or Cost Containment and Professional Powers

Without medical reasons, weaker health care professions have been crowded out by nurses in Danish hospitals since the 1980s. The labor substitution was primarily initiated by the 1983 budgeting and decentralization reform, which gave the nurses a strong institutional power base. The nurses’ claim that the development was caused by the introduction of new forms of treatment is contradicted by two findings: The National Health Service in Great Britain has pursued the same strategy without labor substitution on the same scale, and the labor substitution began in the 1980s while the shift in treatment mainly occurred a decade later. This massive labor substitution has increased public medical expenses unnecessarily.

Kristinna Andersen and Lisa Balch Christensen

**The Impact of Doctors' Motives on Productivity in Danish Hospitals.
Are the Doctors Active Team Players or Adversaries?**

It is debatable whether doctors' motives for practicing medicine are an impediment to increased productivity in Danish hospitals. A case study shows that doctors who express the same concern for their patients' well-being have different reactions to productivity-increasing reforms. Functionalistic sociology of professions and rational neo-Weberian theory ascribe the doctors different motives, but both motives result in the same behavior: failure to improve productivity. Studies indicate that economic incentives affect the doctors' behavior, but only in relation to assignments that are not clearly professionally defined. In general, there is, however, no clear individual and collective economic incentives for Danish doctors to increase productivity.

Per Mouritsen

Multiculturalism and Liberal Citizenship. An Outline and Typology

The question of "what's the culture" in multiculturalist aspirations is poorly understood. To what extent, more particularly, are such aspirations amenable to a concept of liberal citizenship of a broadly neo-Kantian kind when both are duly reinterpreted? A way to integrate the two is to analyze multiculturalism as forms of potentially reasonable demands inside a typology that distinguishes, first, between three consecutively more demanding conceptualizations of impartiality as "equal treatment" (colorblind tolerance, cultural neutrality, multicultural compensation) and, secondly, between three "problems with culture" (culture as barriers, as substantial membership, as recognition). However, doing so does not settle normative debates about a variety of actual multicultural political proposals. Such debates involve complex sociological and empirical judgments about the phenomenology of "culture" and about functionality and (unintended) effects.

Om forfatterne

Lotte Bøgh Andersen, cand.scient.pol., ph.d.-stipendiat ved Institut for Statskundskab, Århus Universitet. Forsker i offentligt ansattes strategier ud fra dels en professionssociologisk og dels en rationel, institutionel vinkel. Har ud over analyser af tandlægeerhvervet publiceret artikler om dagpasningssektoren. E-mail: lotte@ps.au.dk

Marianne Blegvad, overtandlæge, leder af tandplejen i Lemvig Kommune, tilknyttet den Medicinske Forskningsenhed i Ringkjøbing Amt.

Lars Grønvall Foldspang, stud.scient.pol., Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet. E-mail: larsf@ps.au.dk

Jakob Nørgaard Andresen, stud.scient.pol., Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet, stud.HD, Handelshøjskolen i Århus. E-mail: jakobandresen@hotmail.com

Kristinna Andersen, stud.scient.pol., Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet. Tidligere ansat i administrationen på Odder Centralsygehus.

Lisa Balch Christensen, stud.scient.pol., Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet. HD 1. del, stud. HD(O) ved Handelshøjskolen i Århus.

Per Mouritsen, cand.scient.pol. (Aarhus), M.A. (Warwick), ph.d. (EUI), lektor ved Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet. Har udgivet artikler i engelske, skandinaviske og danske tidsskrifter og bøger inden for politisk idé- og begrebshistorie og nyere normativ politisk teori, især om den republikanske traditions historiske identitet og aktuelle relevans, patriotisme og kosmopolitisme, og politisk teori som disciplin. Deltager blandt andet i et forskningsprojekt støttet af det Samfundsvidenskabelige og det Humanistiske Forskningsråd om *Kulturmøder og fællesskaber* med et delprojekt om multikulturalisme, patriotismebegrebet og forskellige republikanske statstraditioner. Leder af netværket Politisk teori i Danmark, der er støttet af Samfundsvidenskabeligt Forskningsråd i perioden 2003-2005. E-mail: pm@ps.au.dk

35. årgang indeholder følgende temaer og aktuelle enkeltartikler samt anmeldelser:

USA som global aktør

Vibeke Schou Pedersen: Sikkerhedsparadokset: terror, trusler og tradition

Morten Ougaard: Den amerikanske mission i et forandret globalt system

Kenneth Møller Johansen: Sikkerhedens politik: Clinton, Kongressen og kampen om missilforsvar

Liselotte Odgaard: Krigen mod terror og USA's rolle i det internationale samfund

Rune Slothuus: Partier med omtanke

Professioner i den offentlige sektor

Lotte Bøgh Andersen og Marianne Blegvad: Normer eller egennytte? Professionelle og økonomiske incitamenters i dansk børnetandpleje

Lars Grønvald Foldspang: Monopolisering og monopolløn? Effekten af legal autorisation

Jakob Nørgaard Andresen: Sygeplejerskemangel i Danmark? - eller Cost Containment and Professional Powers

Kristinna Andersen og Lisa Balch Christensen: Betydningen af lægernes motiver for produktiviteten på de danske sygehuse. Er lægerne aktive med- eller modspillere?

Per Mouritsen: Multikulturalisme og liberalt medborgerskab. En oversigt og typologi

Artikler uden fælles tema

Redaktionen har besluttet at øge antallet af frie artikler, dvs. artikler, der ikke er bundet sammen af et fælles tema. Årgangens tredje nummer er planlagt til at indeholde 5 a 6 spændende artikler om hver sin politologiske problemstilling. Frem til *1. maj 2003* vil det være muligt at indsende artikelforslag til redaktionen med henblik på dette nummer. Desuden publicerer vi løbende 1 a 2 artikler uden for tema. Indsendte artikler bedømmes anonymt af to referees samt redaktionen. Manuskripter må ikke fylde over 7500 ord inklusive noter og litteraturliste og skrives efter retningslinierne i *Politicæ*s skrivevejledning (www.ps.au.dk/politica).

30 år efter jordskredsvalget

Jordskredsvalget 4. december 1973 rystede dansk politik. Med ét var det som om, den stabilitet, der hidtil havde kendetegnet dansk politik, var forsvundet. 30 år efter gør *Politica* status over udviklingen siden 1973. Vendte stabiliteten i partisystemet tilbage? Hvordan er det gået med de nye partier, der kom i Folketinget? Var vælgeradfærden ved jordskredsvalget et engangsfænomen, eller var det starten på en ny fase i vælgernes måde at opføre sig på?

Abonnementspriser for 35. årgang:

Studentrabonnement 210,00 kr.

Normalabonnement 295,00 kr.

Institutionsabonnement 395,00 kr.

Enkeltnummer 100,00 kr.

Bestilling af abonnement eller enkeltnumre:

Indbetal beløbet på girokonto 5 04 51 93

Tidsskriftet *Politica*

c/o Institut for Statskundskab

Universitetsparken

8000 Århus C

eller pr. e-mail: Politica@ps.au.dk; telefon: 89 42 12 53

Efter bestilling kommer tidsskriftet automatisk med posten.

Husk tydelig afsenderadresse.

34. årgang af *politica* kan stadig fås:

Den danske velfærdsstats muligheder og problemer

Jørgen Goul Andersen: Velfærd uden skatter. Det danske velfærdsmirakel i 1990'erne

Torben M. Andersen: Internationalisering og velfærdssamfund

Peter Abrahamson og Anette Borchorst: EU - en udfordring for den danske velfærdsstat?

Anders Lindbom: Den svenska välfärdsstaten under 1990-talet. Vad kan Danmark lära av de svenska erfarenheterna?

Christoffer Green-Pedersen: Den danske velfærdsstat fra afgrundens rand til efterlønsreform. En oversigt.

Vibeke Normann Andersen og Kasper Møller Hansen: Deliberativt demokrati og den nationale folkehøring om euroen

Søren Risbjerg Thomsen: Tripelvalget 2001: Valgvind, meningsmålinger og valgkamp

Artikler uden fælles tema

Jens Peter Frølund Thomsen: Politisk magt og pluralisme

Morten Larsen: Fødevareministeriet: fra erhvervets forlængede arm til forbrugernes beskytter?

Anne Binderkrantz og Helle Carlsen: Når sammenholdet brydes: splittelser af partier i Danmark

Michael Baggesen Klitgaard: Når forandringer stabiliserer: skandinaviske velfærdsstatsreformer i 1990'erne

Lars Johannsen: Demokratiseringsteori: klynger af forklaringer

Den tredje vej

Lars Bo Kaspersen: Den tredje vej - et svar på det 21. århundredes udfordringer?

Stefan Hermann: Competenceudvikling og livslang læring som politik for den tredje vej

Lars Thorup Larsen: Staten, det er ikke mig

Jørn Loftager: Aktivering som (ny) velfærdspolitisk tredjevej

Mads Holm Iversen: Laksko og gummistøvler: Kampen mellem Udenrigsministeriet og Erhvervsministeriet om eksportfremmearbejdet

Integration og institutioner i EU

Jens Blom-Hansen og Jørgen Grønnegård Christensen: De institutionelle spilleregler i EU

Gitte Juul Johansen og Trine Nielsen: Fra Luxembourg til Amsterdam

Rie Odsbjerg Pedersen: Mellem konflikt og dynamik. En case studie af arbejdstidsdirektivet

Mette Balle Sørensen: EU-kommissionen som entrepreneur i spillet om den internationale handelspolitik

Mette Scharling Pilgaard: Nice-traktaten: et spørgsmål om kontrol? En analyse af EU-aktørers institutionelle valg forud for Nice-topmødet 2000

Anders Wivel: Realismen efter Waltz. udvikling eller afvikling?

Politicas ph.d.-serie

Asbjørn Sonne Nørgaard, *The Politics of Institutional Control: Corporatism in Danish Occupational Safety and Health Regulation & Unemployment Insurance, 1870-1995*, 1997, kr. 125,00.

Lars Dahl Pedersen, *The Politics of Cost Containment in Public Services. Hospital Budgeting in Denmark, Germany, and the Netherlands, 1978-92*, 1997, kr. 125,00.

Jens Bejer Damgaard, *Styring og effektivitet: Organisering af dansk børnepassning*, 1998, kr. 125,00.

Iben Nathan, *When Poor People Participate. A Case Study of a Local Government Election in a Locality of Rural Bangladesh*, 1998, kr. 125,00.

Aksel Vladimir Carlsen, *Socialdemokratismens muligheder og begrænsninger i det postsovjetiske Rusland*, 1999, kr. 125,00.

Hanne Marlene Dahl, *Fra kitler til eget tøj - Diskurser om professionalisme, omsorg og køn*, 2000, kr. 125,00.

Lars Johannsen, *The Constitution and Democracy: The Choice and Consequence of the Constitution in Post-Communist Countries*, 2000, kr. 125,00.

Mette Kjær, *The Politics of Civil Service Reform: A Comparative Analysis of Uganda and Tanzania in the 1990s*, 2001, kr. 125,00.

Bernhard Hansen, *Party Activism in Denmark. A Micro Level Approach to a Cross-Sectional Analysis of the Correlates of Party Activism*, 2002, kr. 125,00.

Vibeke Lehman Nielsen, *Dialogens pris. Uformelle spilleregler, ressourcensymmetri og forskelsbehandling i offentligt tilsyn*, 2002, kr. 125,00.

Asbjørn Skjæveland, *Government Formation in Denmark 1953-1998*, 2003, kr. 125,00.

